

Анастасія Валеріївна Плужник, аспірантка Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України

Анастасия Валерьевна Плужник, аспирантка Института проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины

Anastasia Pluzhnik, Postgraduate Student of the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine

УДК 378

О.В. Просіна, м. Київ

ЗАКОНОМІРНОСТІ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УПРАВЛІННІ СИСТЕМОЮ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розкрито закономірності управління сучасного освітнього менеджменту, визначено специфічні закономірності для управління системою виховної діяльності позашкільного навчального закладу, зважаючи на те, що головною закономірністю виховного процесу є орієнтація на розвиток особистості.

Ключові слова: *закономірності, менеджмент, закономірності менеджменту, управління позашкільним навчальним закладом, особистість.*

Українське суспільство проходить шлях історичного розвитку в умовах трансформацій основних соціальних підсистем, наразі ми відзначаємо існування чисельних проблем у різних галузях, зокрема, і в педагогічній. Сьогодні відзначається оновлення управлінського процесу шляхом вивчення теорій світового менеджменту, відбувається перехід від вертикальної командно-адміністративної системи управління на горизонтальну, коли враховується потенціал та особливості кожної особистості, застосовується особистісно-орієнтований підхід до його діяльності. Такі підходи сприяють розвитку кожної особистості.

Таким чином, управління системою виховної діяльності позашкільного навчального закладу потребує від керівників знань теоретичних основ соціального управління та специфіки позашкільної освіти, усвідомлення сутності зовнішніх і внутрішніх факторів виховання, закономірностей розвитку системи виховної діяльності в умовах сьогодення.

Закономірності управління загальноосвітнім навчальним закладом висвітлюються в працях дослідників: Б. Братаніча, Н. Галетової, С. Захаренкова, В. Зотова, В. Олійника, О. Панкрухіна, З. Рябової, Л. Сергеевої, Т. Сорочан, П. Третякова, Н. Шарай та інших.

Розробці методологічних, науково-теоретичних засад навчально-виховного процесу в системі позашкільної освіти, теоретичних засад наукового управління позашкільними навчальними закладами присвячені наукові праці О. Биковської, В.Вербицького, Г. Пустовіта, Т.Сущенко та інших.

Сучасний процес управління системою виховання у навчальних закладах розглядали І. Бех, Т. Демьянчук, Р. Кнушевицькая, О. Селивестрова та інші.

Метою статті є обґрунтування переліку та надання характеристик закономірностям сучасного освітнього менеджменту, визначення специфічних закономірностей для управління системою виховної діяльності позашкільного навчального закладу.

Під *закономірністю* розуміють певну впорядкованість подій, відносну постійність, сталість головних визначальних факторів, регулярність зв'язку між певними речами та діями.

Вивчення закономірностей надає можливість проаналізувати систему управління, об'єктивно оцінювати її стан, створює сприятливі умови для коригування та удосконалювання її управлінських підходів. Закономірності враховують вплив часу, розвиток зовнішнього середовища, стан керованого об'єкта, його вплив на систему управління, дають можливість виділити об'єктивні та суб'єктивні фактори і встановлювати їх раціональне співвідношення, забезпечують системний підхід до ефективного управління позашкільним навчальним закладом.

Під закономірностями управління навчальним закладом В. Маслов розуміє відносно стійкі причинно-наслідкові зв'язки, які існують у системних об'єктах, процесах, явищах і забезпечують їх стабільність та розвиток [3, с. 60].

Педагогічний менеджмент доцільно розглядати через закономірності його втілення, через виявлення зв'язків різних елементів, які є його фундаментом.

Закономірності процесів та мистецтво управління як творчий процес досліджує така наука, як *менеджмент*, котра

враховує конкретну ситуацію, особливості виконавців, уміння правильно застосовувати теоретичні знання, передовий досвід.

Педагогічний менеджмент забезпечує ефективне функціонування освітніх систем через комплексний вплив на зміст і діяльність індивідів та колективу. Особа, яка має професійні знання та вміння, необхідні для здійснення управління діяльністю закладу згідно з відповідними реальними нормативними повноваженнями, є менеджером у сфері освіти. Поняття “менеджер освіти” характеризує професійно підготовленого управлінця, який володіє системою теоретичних знань універсальних наукових підходів і технологій, розроблених у межах науки менеджменту, та може практично застосовувати ці знання в різних сферах управління.

Важливо для подальшого викладу матеріалу визначити, чим відрізняються поняття “менеджмент” та “управління”. Управління є більш ширшим поняттям. Управління здебільше ґрунтується на практиці, в той час як менеджмент – на теорії. Управління – процес більш давній і різнобічний, ніж менеджмент, який є частиною управлінських механізмів. Головним критерієм ефективності для управління стає реалізація мети. Оцінювання ефективності менеджменту проводиться інакше: до уваги беруться відомості і про те, як дотримуються принципів і методів, які визначені системою, і про те, яка ефективність досягнення цих цілей при мінімальних затратах ресурсів. Менеджмент – це наука, що володіє своїм предметом і методом; управління – це безліч наук, що характеризуються різними предметами і методами. На практиці поняття “менеджмент” найчастіше використовується для визначення взаємопов’язаних елементів організації, що взаємодіють між собою і зовнішнім середовищем для досягнення поставлених цілей на основі оптимального використання сукупності ресурсів; тоді як поняття управління вживають для будь-яких процесів *впливу суб’єкта на об’єкт* (управління технічними системами; управління соціальними процесами; управління соціально-економічним розвитком країни тощо).

У дослідженнях соціотехнічних систем (зокрема закладів освіти) часто поняття “менеджмент” та “управління” використовують як синоніми. Різняться вони лише тим, що, говорячи про “менеджмент”, мають на увазі професійного управлінця — менеджера, який має спеціальну підготовку і необхідні

компетентності для керування людьми. Тому ми надалі терміни “менеджмент” і “управління” вживатимемо як синоніми.

У науці виокремлюють загальні закономірності, які притаманні всім системам управління, та одиничні, які характерні для окремих галузей чи організацій. Зокрема, у менеджменті виділяють такі закономірності:

- процесу менеджменту;
- функцій та методів менеджменту;
- управлінських рішень;
- керуючої та керованої систем організації;
- внутрішнього та зовнішнього середовища організації;
- розвитку менеджменту тощо.

Для нас є важливим дослідити закономірності, які виокремлені вченими у дослідженнях різних напрямів управлінської діяльності.

В. Пікельна визначає і розкриває такі закономірності управління, як *єдність управління навчальним закладом*, що відображає взаємовідношення між елементами управління, які дають змогу робити судження про цілісну самостійність кожного з елементів системи управління та його залежність від інших елементів поданої системи; *поєднання централізації та децентралізації в управлінні*, яке вчена розглядає як поєднання самостійності, самодіяльності та педагогічної творчості в колективі з обов’язковим виконанням централізованих рішень, адже В. Пікельна зазначає, що демократизація не є повною децентралізацією [4]. Також наголошується на важливості такої закономірності, як *співвідносність керуючої та керованої систем*, яка дозволяє не тільки робити судження про кількісні та якісні співвідношення керуючої та керованої систем, але й прогнозувати зміни, що відбуваються в керуючій системі, які безпосередньо або опосередковано відібуваються на керованій. Важливою закономірністю є *залежність кінцевого результату управлінської діяльності від повноти реалізації загальних (технологічних) функцій управління* [4, с. 67].

Для нашого дослідження важливим є вивчення закономірностей, які виділила З. Рябова. Так, вченою виокремлено закономірності маркетингового управління навчальним закладом [5]:

- маркетингове управління можна реалізувати тільки через маркетингово-зорієнтовані управлінські функції, об'єднані у відносно замкнуті процеси – управлінський цикл;
- результативність маркетингового управління прямо пропорційно залежить від частоти постачання маркетингово-моніторингової інформації та використання керуючою підсистемою специфічного інструментарію – “маркетинг-мікс” для здійснення управлінських впливів;
- переважним пріоритетом маркетингового управління соціально-педагогічною системою є максимальне задоволення індивідуальних потреб споживачів освітніх послуг щодо особистого та професійного зростання;
- результативність маркетингового управління тим вища, чим вищий рівень ринкової орієнтації діяльності всіх структурних підрозділів навчального закладу;
- маркетингове управління завжди забезпечує кореляційний зв'язок із ринковою адаптивністю щодо всіх напрямів діяльності навчального закладу;
- конкурентні переваги навчального закладу на ринку освітніх послуг залежать від рівня результативності маркетингового управління;
- чим вищий рівень результативності маркетингового управління, тим міцніший базис корпоративної місії і стратегії діяльності навчального закладу;
- маркетингове управління начальним закладом системи післядипломної педагогічної освіти спирається на принципи андрагогіки й акмеології та спрямовано на розширення та оновлення відповідно до ринкових вимог професійних знань, умінь і навичок споживачів на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду.

У ході аналізу проблем управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах на засадах законів перебігу освітніх інновацій та коректив у теорії менеджменту освітніх інновацій науковцем Л. Даниленко виявлено й описано нові закономірності управління – це закономірності обов'язкового впливу освітньої інновації на результат діяльності закладу освіти та інтелектуальні, матеріальні й часові витрати учасників освітнього процесу: перша закономірність – будь-яка освітня інновація, що

запроваджується в закладах освіти, вносить суттєві зміни в кінцевий результат діяльності закладу; друга закономірність – будь-яка освітня інновація під час запровадження в закладах освіти потребує додаткових інтелектуальних, матеріальних і часових витрат учасників навчально-виховного й управлінського процесів [2].

Як ми бачимо, управлінські закономірності, виокремлені вченими, у своїй взаємодії становлять потенціал менеджменту, але в той самий час треба відзначити складність їх використання в практичній діяльності управління позашкільним навчальним закладом.

Професійна компетентність управлінця впливає на вміння враховувати закономірності в практичній діяльності. Є доречним вислів, що можна злетіти, не маючи крил, але, знаючи закони фізики, можна побудувати літальний апарат. Тож не можна керувати навчальним закладом, не розуміючи основних засад закономірностей управління і не враховуючи їх практично.

Закономірності маємо використовувати для різних цілей, зокрема для визначення наслідків різних явищ, формулювання принципів, встановлення чинників, які впливають на успіх, для формулювання рекомендацій, а також для розробки методик, проведення моніторингу тощо.

У нашому дослідженні маємо виявити закономірності, властиві для управління виховною діяльністю у позашкільних навчальних закладах.

Позашкільна освіта – важлива ланка в структурі освіти, де діти отримують розвиток пізнавальної, практичної, творчої та соціальної компетентності особистості, формують підґрунтя для самореалізації у майбутньому. Позашкільні навчальні заклади забезпечують змістовну зайнятість дітей у вільний час, допомагають підготуватися до самостійного відповідального життя.

Головною закономірністю виховного процесу в освітніх закладах, зокрема у позашкільних, є *орієнтація на розвиток особистості*. При цьому вчені наголошують, що чим більшою буде гармонія між соціумом та особистістю, тим більш вільно і творчо людина виявлятиме себе в реалізації культурно-гуманістичної функції.

Система виховної діяльності позашкільного навчального закладу має забезпечувати набуття вихованцями життєвих цінностей, які не набуто у загальноосвітньому закладі, або конкретизувати та розширити набуті цінності (на рівні ставлення та поведінки) за рахунок практичного відпрацювання та індивідуалізації виховного процесу.

Успішне вирішення поставлених суспільством завдань перед позашкільною освітою значною мірою залежить від менеджерських компетентностей управлінців.

Управлінській структурі сучасного позашкільного навчального закладу має бути властивий динамізм та демократичність, мобільність та гнучкість, збалансованість стратегічних та тактичних цілей як закладу в цілому, так і окремих його ланок.

Тому закономірності сучасного освітнього менеджменту в управлінні системою виховної діяльності позашкільного навчального закладу враховують загальні закономірності, закономірності виховного процесу та є основою для визначення вимог щодо управління виховною системою позашкільного навчального закладу:

- відповідність системи управління виховною системою цілям, особливостям, напрямам закладу;
- системний підхід до управління закладом, необхідність урахувувати можливі взаємозв'язки всіх суб'єктів, підсистем та елементів управління та системою управління закладом в цілому та зовнішнім середовищем;
- оптимальне поєднання централізації й децентралізації управління персоналом;
- пропорційне поєднання сукупності підсистем й елементів системи управління колективом закладу (варто зауважити, що удосконалення однієї підсистеми або елемента системи управління персоналом може привести до диспропорцій у цілісній системі управління, тому необхідно пропорційно вдосконалювати всі підсистеми й елементи системи управління персоналом);
- пропорційність виробництва й управління: має бути збережено пропорційність у всіх частинах і на всіх щаблях системи управління, що стане гарантією вискоєфективної діяльності роботи позашкільного навчального закладу за допомогою планування раціонального розподілення пропо-

рцій методичної, виховної, господарської, міжгалузевої діяльності закладу та забезпечує ритмічну роботу ПНЗ.

Закономірності безпосередньо взаємодіють, впливаючи одна на одну своїми якостями та характеристиками. З метою підвищення ефективності управління виховною діяльністю сучасного позашкільного закладу керівникам варто засвоїти сутність закономірностей та шляхи їх практичної реалізації. Саме тому доцільно ці теоретичні категорії засвоювати під час курсів підвищення кваліфікації (на лекціях, семінарських та практичних заняттях), а також шляхом самостійного занурення в дану проблематику та вироблення практичної стратегії реалізації теоретичних знань на практиці.

Література

1. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи / С. У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2012. – 192 с.
2. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : [монографія]. – Київ : Міленіум, 2004 – 358 с.
3. Маслов В. І. Наукові основи та функції управління ЗНЗ : [навч. посіб.] / В. І. Маслов. – Тернопіль : Астон, 2007. – 150 с., с. 60
4. Пікельна В. С. Управління школою / В. С. Пікельна. – Х. : Видав. гр. “Основа“, 2004. – 220 с. (у II ч.), с. 67
5. Рябова З. В. Закономірності та принципи маркетингового управління соціально-педагогічними системами / З. В. Рябова // Післядипломна освіта в Україні. – 2017 – № 1 – С. 46-50, с. 51-52.

О.В.Просина

Закономерности современного образовательного менеджмента в управлении системой воспитательной деятельности внешкольного учебного заведения

Институт проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины (9 ул. Берлинского, Киев, Украина)

В статье раскрыты закономерности управления современного образовательного менеджмента, определены специфические закономерности для управления системой воспитательной деятельности

внешкольного учебного заведения, выходя с того, что главной закономерностью воспитательного процесса является ориентация на развитие личности.

Ключевые слова: закономерности, менеджмент, закономерности менеджмента, управления внешкольным учебным заведением, личность.

O.V.Prosina

Principles of Modern Management of the System of Educational Activities in an Out-of-School Educational Institution

Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine
(9 Berlynskogo Str., Kyiv, Ukraine).

The article deals with principles of modern educational management. The author identifies specific principles how to manage the system of educational activities in out-of-school educational institution, despite the fact that the main principle of the educational process is to focus on personal development.

The peculiarities of modern educational management of educational activity in out-of-school educational institution involve general principles and regularities of educational process. They are the basis to determine the requirements for the management of educational system in out-of-school educational institutions such as: compliance of management system with educational objectives, features, directions of institution; systematic approach to manage the institution; optimal combination of centralization and decentralization of staff management; a proportional combination of a set of subsystems and elements of management system of the institution's personnel. Moreover, there should be proportionality between production and management in all parts and at all levels of management that will ensure highly effective activities of out-of-school educational institution through the planning of rational distribution of technical, educational, economic intersectoral activities of the institution in order to provide the rhythmic work of out-of-school educational institution.

Managers should learn the essence of the laws and the ways of their practical implementation for effective management of educational activities in out-of-school educational institution. Therefore, these theoretical categories should be acquired during post-graduate training, as well as through self-education.

Keywords: principles, management, principles of management, management of out-of-school educational institution, personality.

References

1. Honcharenko, S. U. (2012). Pedagogichni zakony, zakonmirnosti, pryntsyipy [Pedagogical laws, regularities, principles]. Rivne: Volynski oberehy.
2. Danylenko, L. I. (2004). Upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu v zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh [Management of innovative activity in general educational institutions]. Kyiv: Milenium.
3. Maslov, V. I. (2007). Naukovi osnovy ta funktsii upravlinnia ZNZ [Scientific fundamentals and functions of the management of the in general educational institutions]. Ternopil: Aston.
4. Pikelna, V. S. (2004). Upravlinnia shkoloiu [School management]. Kharkiv: Vydav. hr. "Osnova".
5. Riabova, Z. V. (2017). Zakonomirnosti ta pryntsyipy marketynhovoho upravlinnia sotsialno-pedahohichnymy systemamy [Regularities and principles of marketing management of social-pedagogical systems]. Pislidyplomna Osvita v Ukraini, 1, 46-50, 51-52.

Ольга Володимирівна Просіна, кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України

Ольга Владимировна Просина, кандидат педагогических наук, ведущий научный сотрудник лаборатории внешкольного образования Института проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины

Olha Prosina, Leading Researcher in Laboratory of Out-of-School Education of the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, PhD in Pedagogics

УДК 373.5.015.311:502/504

О. Л. Пруцакова, м. Київ

СУТНІСТЬ І ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

У статті акцентується значимість і необхідність екологізації освітнього простору у час екологічної кризи, виокремлюються основні наукові підходи до розуміння сутності екологізації, її особливості у освітньому процесі, роль у сталому розвитку суспільства. Визначаються поняття "освітній простір", "екологієорієнтований освітній простір", сформульовано й обґрунтовано